

Návrh výzkumné potřeby státní správy pro zadání veřejné zakázky na projekt z programu veřejných zakázek ve výzkumu, experimentálním vývoji a inovacích pro potřeby státní správy „BETA“

Předkladatel - garant výzkumné potřeby

Ministerstvo práce a sociálních věcí

Adresa:

Na poříčním právu 1/
128 01 Praha 2

Kontaktní osoba:

Ing. Martina Jeníčková

Telefon:

221 923 587

Fax:

E-mail: martina.jenickova@mpsv.cz

Odborný gestor projektu

referát rovných příležitostí žen a mužů, sekce 9

Adresa:

Na poříčním právu 1/
128 01 Praha 2

Kontaktní osoba:

Mgr. Radan Šafařík

Telefon:

221 923 486

Fax:

E-mail: radan.safarik@mpsv.cz

Výzkumná potřeba

1) Název projektu:

Analýza ekonomických důsledků rozvodu pro oba manžele

2) Stručný popis výzkumné potřeby, která se má řešit:

Česká republika se mírou rozvodovosti (49,6%) i mírou rozvedených partnerů (přibližně 10% populace starší 15let je v rozvedeném stavu) řadí na nejvyšší příčky v rámci EU. Rozvod je zároveň jedním z rizikových faktorů, které ovlivňují pravděpodobnost sociálního vyloučení a chudoby u rozvedených partnerů (zejména u rozvedených žen). Jak ukazují zahraniční komparativní studie, rozvod má řadu negativních sociálních a ekonomických důsledků, přičemž tyto důsledky mají rozdílný dopad na ženy a muže. Navrhovaný výzkumný projekt by se měl zaměřit na analýzu ekonomických a sociálních dopadů rozvodu obecně a na rozdíly, které je možné identifikovat v případě ekonomických a sociálních dopadů na ženy a muže (včetně rozdílných dopadů na různé věkové kategorie) a rizikové faktory, které ovlivňují riziko chudoby a sociálního vyloučení v době po rozvodu. Na základě identifikovaných rizikových faktorů a oblastí by měl výzkum formulovat obecné návrhy opatření ke zvýšení efektivity systému státní sociální podpory ve vztahu k prevenci sociálního vyloučení rozvedených partnerů zacílených na identifikované rizikové faktory.

Výzkumná potřeba vychází i z usnesení vlády České republiky ze dne 19. října 2011 č. 770, kterým byl Ministerstvu práce a sociálních věcí uložen úkol „*Statisticky vyhodnotit a analyzovat ekonomické důsledky rozvodu pro oba manžele, na základě získaných informací*“

navrhnout další postup“. Indikátor tohoto úkolu je stanoven jako: „*S využitím dostupných údajů týkajících se mimo jiné sociálních dávek, dávek v nezaměstnanosti apod. provedení analýzy a statistického zhodnocení důsledků rozvodu pro oba manžele.*“ Provedení analýzy ekonomických dopadů rozvodu na ženy a muže rovněž vyplývá z mezinárodních závazků ČR (konkrétně ze Závěrečných doporučení Výboru pro odstranění diskriminace žen z roku 2010).

3) Kategorie činnosti:

Aplikovaný výzkum

4) Vazba na hlavní cíl programu BETA:

Cílem program BETA je mimo jiné vymezen jako zdokonalení současných regulačních mechanismů a získání nových poznatků, které budou určeny pro výkon státní správy a povedou k vyšší inovativnosti. Výzkumná potřeba analýzy ekonomických důsledků rozvodu pro oba manžele vyvstává především v souvislosti s potřebou zkoumat rizikové faktory, které v době po rozvodu zvyšují pravděpodobnost sociálního vyloučení, chudoby a odkázání na státní sociální podporu. Kromě získání nových poznatků by měl výzkum vést i k návrhu zdokonalení (zvýšení efektivity) systému státní sociální podpory ve vztahu k rozvedeným partnerům na základě identifikace jejich potřeb. Na základě zjištěných skutečností by tak mělo dojít k formulaci návrhů opatření, která budou následně příslušnými odbory MPSV využity k případné změně nastavení současné regulace a povedou k omezení negativních společenských a ekonomických dopadů. Dílčím cílem je tedy objektivizace potřeb rozvedených osob odkázaných na sociální dávky.

5) Vazba na jeden ze specifických cílů programu BETA:

Jedním ze specifických cílů programu BETA pro MPSV je rozšiřování socioekonomické poznatkové základny v oblasti nových faktorů ovlivňujících systémy sociální ochrany obyvatelstva. Konkrétním specifickým cílem je zvyšování efektivity sociálního systému včetně výplaty sociálních dávek a objektivizování potřeby osob odkázaných na pomoc společnosti s cílem zabránit jejich sociální exkluzi.

Cíle výzkumu jsou úzce provázány s oběma těmito specifickými cíli programu BETA. Výzkum by měl sloužit k rozšíření socioekonomické základny v oblasti, která dosud ne v českém prostředí komplexně zmapována (ekonomické důsledky rozvodu pro ženy a muže) a která ve velké míře ovlivňuje systém státní sociální ochrany. Mělo by rovněž dojít ke zhodnocení efektivity sociálního systému ve vztahu k prevenci rizika ohrožení chudobou a sociálním vyloučením rozvedených osob na základě objektivizace potřeb těchto osob a identifikace rozdílných potřeb rozvedených žen a mužů (včetně rozdílných potřeb rozvedených osob v různých věkových kategoriích). Na základě výše uvedených získaných specifických poznatků by měl výzkum vést k formulaci doporučení pro snižování rizika ohrožení chudobou a sociálním vyloučením rozvedených osob, která y následně byla využitelná státní správou při tvorbě konkrétních návrhů úpravy právní regulace. Dopad navržených opatření na riziko chudoby a sociálního vyloučení rozvedených osob by měl být rovněž otestován tak, aby bylo možné určit tento dopad ve vztahu k efektivitě sociálních dávek.

6) Cíl(e) projektu:

Ze současných poznatků vyplývá, že rozvod je jedním z rizikových faktorů, které ovlivňují pravděpodobnost sociálního vyloučení a chudoby, a to zejména z důvodu dopadu na příjem domácnosti. V tomto ohledu jsou ženy z různých důvodů negativními ekonomickými a sociálními důsledky ohroženy ve vyšší míře než muži.

Výzkum by měl navázat na současnou úroveň poznání a směřovat k formulaci doporučení pro případnou optimalizaci systému státní sociální podpory ve vztahu k prevenci sociálního vyloučení a chudoby rozvedených osob.

1) Na základě současných poznatků podat komplexní analýzu ekonomických důsledků rozvodu pro oba manžele a identifikovat rozdílné dopady na ženy a muže. V rámci tohoto cíle by měly být zodpovězeny mimo jiné tyto otázky:

- a) jaké důsledky s sebou rozvod nese ve vztahu ke schopnosti zajistit příjem a obživu pro rozvedenou domácnost (včetně svěřeného dítěte) a identifikace rozdílných dopadů rozvodu na rozvedenou domácnost ženy a muže,
- b) který z partnerů časteji opouští stávající domácnost a jaký to má dopad na jeho ekonomickou situaci,
- c) v jaké míře získávají rozvedení partneři finanční pomoc od druhého partnera,
- d) jaký vliv může mít efektivita vymáhání výživného na využívání státní sociální podpory rozvedenou osobou,
- e) v jaké míře se rozvedení muži a rozvedené ženy musí po rozvodu spoléhat na státní sociální podporu,

f) jakou měrou zvyšuje rozvod riziko chudoby a ohrožení sociálním vyloučením a jaké jsou rizikové faktory ovlivňující pravděpodobnost chudoby a sociálního vyloučení.

2) Na základě výše uvedené analýzy a identifikace rizikových faktorů a oblastí formulovat případné návrhy opatření ke zvýšení efektivity systému státní sociální podpory ve vztahu k prevenci sociálního vyloučení rozvedených partnerů. V rámci tohoto cíle by mělo dojít k navržení úprav současného systému státní sociální podpory tak, aby snižoval riziko chudoby a ohrožení sociálním vyloučením u rozvedených osob.

Předpokládá se, že výzkum naváže na současné poznatky v oblasti ekonomických dopadů rozvodu pro rozvedené osoby a bude směřovat zejména k formulaci opatření, které budou sloužit k optimalizaci systému státní sociální podpory v souvislosti s prevencí sociálního vyloučení rozvedených osob. Výzkum by měl využívat jak kvantitativní výzkumné metody (statistická data v oblasti rozvodu, systému státní sociální podpory, apod.), tak kvalitativní výzkumné metody pro konkrétní určení ekonomických důsledků rozvodu na individuální úrovni. Tato úroveň výzkumu by měla přispět k identifikaci faktorů, které mohou mít vliv na riziko chudoby a sociálního vyloučení u rozvedených partnerů a k identifikaci efektivity systému státní podpory při prevenci těchto jevů.

7) Potřeba projektu:

Potřeba projektu vyplývá z vysoké a stále rostoucí míry rozvodovosti v ČR (dle údajů ČSÚ se míra rozvodovosti v ČR dlouhodobě přibližuje 50%, což je v rámci evropského srovnání jedna z nejvyšších mír rozvodovosti a dle údajů OECD je přibližně 10% české populace ve věku nad 15 let v rozvedeném stavu). V souvislosti s rostoucí mírou rozvodovosti je důležité zkoumat, jak reagovat na negativní důsledky, které s sebou rozvod přináší. V rámci výzkumu v ČR byla podrobnější pozornost věnována zkoumání příčin rozvodu a zejména jejím psychologickým dopadům. Zahraniční studie se kromě příčin

rozvodu a jejím psychologickým dopadům věnují i ekonomických a sociálních dopadům 1 a jejich vztahu k systému státní sociální podpory. Tyto zahraniční studie (i vnitrostátní zkušenosti ukazují), že rozvod s sebou nese negativní ekonomické důsledky – a to pro oba partnery, přičemž tyto ekonomické důsledky dopadají ve vyšší míře na ženy, jejichž propad v příjmu rozvedené domácnosti je (mimo jiné i z důvodu vyšší pravděpodobnosti svěřeni dítěte do péče a nižších příjmů) vyšší než v případě mužů. Rozvedené ženy jsou tak ve vyšší míře ohroženy chudobou a sociálním vyloučením než rozvedení muži a časteji musejí celit kumulovanému znevýhodnění. Míra ohrožení chudobou věkové kategorie 18-64 let byla v ČR v roce 2009 16 % a 12 % u mužů. V evropském srovnání ČR vykazuje jeden z největších rozdílů rizika chudoby u mužů a žen ve výše uvedené věkové kategorii. Lze předpokládat, že tyto rozdíly jsou ještě vyšší v případě rozvedených žen a rozvedených mužů.

Státní sociální podpora je systémem vyplácení dávek kdy stát skrze jejich vyplácení z části přebírá spoluzodpovědnost za vzniklou sociální situaci. Z tohoto pohledu se jeví jako nanejvýš žádoucí a účelné, aby stát měl co nejdetailnější a nejkompaktnější informace o sociální a ekonomické situaci rozvedených jedinců tak, aby mohl zhodnotit efektivitu systému státní sociální podpory a případně formulovat opatření směřující k jeho zefektivnění. V současnosti je dle údajů ČSÚ (k 31.12.2010) v ČR celkem 103 174 domácností. Sociální příjmy přitom tvoří přibližně 10,3 % ze všech hrubých peněžních příjmů těchto domácností, což je výrazně méně než poměr sociálních příjmů hrubých peněžních příjmů svobodných domácností (29,1 %) a ovdovělých domácností (37 %). Analýza by měla zhodnotit, zda je současné nastavení státní sociální podpory ve vztahu k osobám rozvedeným nastaveno optimálně a navrhnout případná opatření, která povedou ke zvýšené efektivitě systému státní sociální podpory ve vztahu k prevenci chudoby a sociálního vyloučení rozvedených osob.

Potřebnost projektu vyplývá i z mezinárodních závazků ČR, konkrétně ze Závěrečných doporučení Výboru pro odstranění diskriminace žen z roku 2010. V Závěrečných doporučeních Výbor České republiky doporučuje (odst. 41), aby provedla průzkum ekonomických důsledků rozvodu pro oba manžele a aby tyto informace byly uvedeny v příští periodické zprávě o plnění Úmluvy OSN o odstranění všech forem diskriminace žen.

Potřebnost projektu je rovněž potvrzena usnesením vlády České republiky ze dne 19. října 2011 č. 770, kterým byl Ministerstvu práce a sociálních věcí uložen úkol, vypracovat analýzu ekonomických dopadů rozvodu pro oba manžele MPSV uložen.

8) Požadované výsledky a předpokládané výstupy projektu:

Požadovaný výsledek:

- Analýza ekonomických a sociálních dopadů rozvodu na rozvádějící se partnery, identifikace rozdílů v ekonomických a sociálních dopadech rozvodu na muže a ženy (včetně identifikace dle věku) a identifikace míry rizika, že ekonomické a sociální dopady rozvodu povedou k ohrožení rozvedené osoby chudobou nebo sociálním vyloučením (druh výsledku V - výzkumná zpráva)
- Formulace návrhů opatření ke zvýšení efektivitě systému státní sociální podpory ve vztahu k prevenci chudoby a sociálního vyloučení rozvedených partnerů (druh výsledku H – výsledky promítnuté do právních předpisů a norem a výsledky promítnuté do směrnic a předpisů nelegislativní povahy závazných v rámci kompetence příslušného poskytovatele) provedená na základě zhodnocení efektivitě systému státní sociální podpory ve vztahu k

prevenci rizika, že rozvádějící se osoba bude čelit sociálnímu vyloučení či chudobě. Součástí formulace návrhů bude i modelové otestování jejich dopadu na míru rizika chudoby a sociálního vyloučení rozvedených osob.

Předpokládané výstupy a aktivity:

- Analýza ekonomických dopadů rozvodu na rozvádějící se osoby - by měla podat základní přehled o různých ekonomických dopadech rozvodu. Měla by obsahovat zhodnocení dopadu na příjmovou situaci rozvedené domácnosti. Mělo by dojít k popsání vlivu rozvodu na a) změnu příjmů rozvedené domácnosti v důsledku změny počtu odpracovaných hodin (v případech, kdy například jedna z rozvedených osob musí v důsledku rozvodu trávit vyšší míru času péčí o děti), b) změnu v poskytování dávek státní sociální podpory (v důsledku změny výše příjmu domácnosti, od kterého se výše některých dávek odvíjí), c) změnu míry, kterou se osoba, které nebyly po rozvodu svěřeny do péče dětí, materiálně podílí na zabezpečení jejich potřeb.
- Identifikace rozdílných dopadů na muže a ženy (včetně identifikace rozdílů dle věku) - mělo by dojít k identifikaci, v jaké míře mají dopady rozvodu vliv na ekonomické postavení rozvedených žen a rozvedených mužů a v rámci jednotlivých věkových skupin.
- Identifikace míry rizika, že ekonomické a sociální dopady rozvodu povedou k ohrožení této osoby chudobou nebo sociálním vyloučením - na základě analýzy ekonomických dopadů rozvodu by mělo být určeno, v jaké míře je rozvod rizikovým faktorem ovlivňujícím chudobu a sociální vyloučení rozvedených osob. Mělo by tedy dojít k zodpovězení otázky, kolik z rozvedených osob se v důsledku rozvodu ocitá v ohrožení chudobou a sociálního vyloučení, případně zda rozvod vede k dalšímu prohlubování chudoby a sociálního vyloučení.
- Zhodnocení efektivity systému státní podpory ve vztahu k prevenci rizika, že rozvádějící osoba bude čelit chudobě či sociálnímu vyloučení. Dojde k zhodnocení efektivity současného nastavení dávek státní sociální podpory (zejm. přídatku na dítě, rodičovského příspěvku, příspěvku na bydlení a porodného) a dávek pomoci v hmotné nouzi (příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení, mimořádná okamžitá pomoc) ve vztahu k prevenci chudoby a sociálního vyloučení rozvedených osob. Zároveň dojde ke zhodnocení efektivity některých pojistných dávek (stanovení důchodu) u rozvedených osob. Dojde tedy k odpovědi na otázku, v jaké míře systém státní sociální podpory působí jako preventivní faktor ohrožení chudobou a sociálního vyloučení rozvedených osob.
- Formulace návrhů opatření ke zvýšení efektivity systému státní sociální podpory ve vztahu k prevenci chudoby a sociálního vyloučení rozvedených partnerů - na základě zhodnocení efektivity systému státní sociální podpory dojde k formulaci návrhů opatření, která by měla vést k případnému zefektivnění systému státní sociální podpory.
- Modelové otestování dopadu návrhů opatření ke zvýšení efektivity systému státní sociální podpory ve vztahu k prevenci chudoby a sociálního vyloučení rozvedených partnerů na skutečnou míru tohoto rizika - formulované návrhy opatření by měly být modelově otestovány a měl by tak být doložen jejich dopad ve vztahu k prevenci chudoby a sociálního vyloučení rozvedených osob.

9) Způsob využití výsledků v praxi:

Výsledky budou sloužit různým útvarům MPSV (např. referátem pro rovné příležitosti žen a mužů, oddělením rodinné politiky) při formulaci relevantních opatření zaměřených na

zvýšení efektivity státního sociálního systému a prevenci sociálního vyloučení rozvedených partnerů. Je možné rovněž uvažovat o částečném využití poznatků Ministerstvem spravedlnosti, v jehož gesci je legislativa vztahující se k rozvodu a úpravě poměrů mezi bývalými manželi po rozvodu.

10) Očekávaný přínos projektu:

Přínosy projektu budou následující:

- 1) Analýza ekonomických a sociálních dopadů rozvodu a identifikace rozdílů v ekonomických a sociálních dopadech rozvodu na muže a ženy povede k rozšíření socioekonomické poznatkové základny v oblasti, která může mít zásadní vliv na státní systém sociální ochrany.
- 2) Zhodnocení efektivity systému státní sociální podpory ve vztahu k prevenci rizika, že rozvedená osoba bude čelit chudobě a/nebo sociálnímu vyloučení pomůže státní správě identifikovat ty oblasti státní sociální podpory, jejichž efektivita není optimální.
- 3) Na základě zhodnocení efektivity systému sociální podpory budou formulovány obecné návrhy opatření, která mohou být následně využita ke tvorbě úprav současných mechanismů regulace státní sociální podpory ve vztahu k prevenci rizikových faktorů, které ovlivňují pravděpodobnost chudoby a/nebo sociálního vyloučení rozvedených osob.
- 4) Návrhy opatření budou modelově otestovány ve vztahu k jejich vlivu na míru rizika chudoby a sociálního vyloučení rozvedených osob. Bude tak znám přesný případný dopad jednotlivých návrhů opatření ve vztahu k prevenci rizika chudoby a sociálního vyloučení rozvedených osob.
- 5) Dojde k naplnění mezinárodního závazku ČR

11) Uživatel výsledků, další uživatelé výsledků:

Ministerstvo práce a sociálních věcí, případně Ministerstvo spravedlnosti

12) Předpokládaná doba řešení projektu:

1.1.2013 - 31.12.2013

13) Předpokládaná cena:

800.000,- Kč

14) Doplnující informace:

Jedná se o nově předkládanou výzkumnou potřebu a jedná se o novou problematiku. Gesci nad problematikou státní sociální podpory má MPSV (gesci nad legislativní úpravou rozvodu má MSp). Není žádáno o financování stejného projektu z jiných zdrojů. Na trhu existují subjekty, které by byly danou výzkumnou potřebu kapacitně řešit – např. Sociologický ústav Akademie věd.

Datum:

.....
Jméno a podpis
kontaktní osoby předkladatele

.....
Jméno a podpis
odpovědné osoby předkladatele